

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Aegidius Romanus - Cod. Aug. pap. 101

[Reichenau], [1. Hälfte 15. Jahrh.]

Liber I pars 3

[urn:nbn:de:bsz:31-90450](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-90450)

quedā disponētes ad v̄tute / quedā v̄o sūt sup̄ v̄tute / Et ergo
Reges & p̄ncipes possint bonas disponēs mētē h̄re de q̄ eos
h̄c ḡna bonarū disponū cognoscē.

**Incipit Capla t̄cie part̄ p̄mi libri
De Regimē p̄ncipu**

- 1^m Quot sūt passionēs anime. et quō accipiendū ē earū numerus
- 2^m Que p̄d̄c̄z passionū sūt p̄ores & q̄ p̄tiores et q̄ ordine h̄nt
- 3^m Quō de q̄ reges & p̄ncipes se h̄re ad odiū & amore ad invicem
- 4^m Quō & que deant reges & p̄ncipes desiderare & abhorari
- 5^m Quō reges & p̄ncipes se h̄re debeat cō spem & desp̄cōem
- 6^m Quō reges & p̄ncipes se h̄re deant cō audaciā & timorem
- 7^m Quō differt ira ab odio et quō re. & p̄nc. se h̄re deant ad v̄a & cō oppo^m
- 8^m Quō reges & p̄ncipes se h̄re deant cō delatōes & t̄sticias
- 9^m Qz harū passionū quedā sūt maḡ p̄ncipales quedā min^m
- 10^m Quō passionēs anime ad passionēs p̄h̄itas reducūtur
- 11^m Que p̄d̄c̄z passionū sūt laudab^{les} et que vitupa^{les}. et quō
reges & p̄ncipes ad illas deant se h̄re.

**Cap^m p̄mū. Quot sūt passionēs anime et quō accipiendus
est earū numerus.**

Hopeditis duabus partibus hui^m op^mis qz cōsū est
in quo reges et p̄ncipes suū finē ponē deant. et quō
optz eos v̄tuosos cō. Restat exequi d̄t̄ria p̄te hui^m
p̄mi libri cōdendo quas passionēs & quos motus ai reges
et p̄ncipes deant imitari / Et cū h̄c sciri nō possit n̄ p̄us
sciūm^m quot sūt hui^m passionēs. et q̄ illarū sūt maḡ p̄nci
pales. et q̄ sūt laudabiles et q̄ vitupa^{les}. Itō p̄us del̄h̄is t̄t̄a
cōm^m accipendo numū passionū sic dicebam^m cō. xij. v̄tutes
sic d̄re possum^m qz sūt. xij. passionēs / videlz / amor / odiū /
desidū / abhoratio / delatō / t̄sticia / spes / desp̄cō / timor / auda
cia / ira / et mansuetudo / Computabat^m em̄ sup̄ mansuetudo int̄
v̄tutes. Et hoc ē p̄t^m vocabulorū penuriam ut ait p̄h̄us. m̄. c̄t̄
mansue^m em̄ p̄tē nōiare v̄r passionē oportā ire / s̄ cū sit q̄dā

virtus int' iram & mansuetudine. qz virtute illa p'p'o nōe nōiare nescim' nōiam' ea nōie mansuetudinis. eo q' illa virtus plus cōicit cū mansuetudine q' cū ira. Erit g' mansuetudo eiuōcū ad virtute & ad passionem oppositam ire. Si quis aut' laborare uellet cuiuslibz possz i' uenire nomen p'p'u' / s' cū constat de re de uerbis mīme ē curandū. Enūtiōis igit' ergo passionibus sic p't accipi eaz nūb' qz passiones p'p'e ēē nō sūt nisi in appetitu sp'ituo. Appetit' em' intellectiuus qz nō est virtus incorpore siue nō est virtus affixa organo ab hui' passionibz est semotus. Erit g' omnis passio ut hic de passione loq'mur i' appetitu sp'ituo. Sensitiuus aut' appetit' ut sup' diffusiq' dixim'. Diuidit' in irascibile et concupiscibile. p' d're i' passiones sic distinguit' qz p'me sex. s' amor / odiū / desidiū / abhōiatio / delictio / & tristitia / p'tinent ad concupiscibile. Reliquae uō sex ad irascibile spectant. nūb' aut' passionū concupiscibile sic accipi p't qz omnis passio et omnis motus aie p'tinens ad concupiscibile sūt i' bonū ut respectu mali. Si respectu boni hoc ē t'p'le. nā erga bonū p' concupiscibile t'p'liciter passionam'. nā bonū apprehensū p'mo nobis placz. sedō tendam' in ipm' / t'rio eo adeptō q'etam' meo / put' g' nob' ad bonū placz ē in nob' amor. s' put' tendim' in ipm' h't ēē i' nob' desidiū / put' uō q'etam' in eo existit i' nob' gaudiū & delictio / amor igit' desidiū et delictio sumūt i' bonū / odiū uō abhōiatio & tristitia / sumūt i' mali. nā put' malū nob' displicz est odiū / put' uō ipm' fugim' ē abhōiatio. s' put' eo adeptō dolem' h't ēē tristitia.

Quōs quo accipiūt passiones concupiscibiles. Restat uide quo sume de sūt passiones irascibiles. Diffunt aut' hęc passiones ab illis qz passiones concupiscibiles respiciūt bonū ut malū absolute sūptā. s' passiones irascibiles respiciūt bonū ut malū meo q' arduū. Quis g' passiones ut sumūt i' bonū ut respectu mali / si i' bonū hoc ē dup' qz ut in ipm' tendim' et sic ē spes / nichil em' ē aliud spes q' tendē in ad bonū arduū. Circa em' bona absolute sūptā p't ēē amor ut desidiū ut delictio / nō tū ē spes circa aliqua bona n' hęcant i' bonū arduū / q' si tendam' in bonū

audium dicitur esse spes / si autem bono deficiamus / hoc est despectus /
 Spes ergo et despectus sumuntur in bono / alie vero passionibus irascibiles sumuntur
 in malo / nam malum dicitur potest considerari vel ut futurum vel ut presens
 Si consideratur ut futurum hoc est duplex / vel ut ipsum aggredimur et sic
 est audacia / vel ut ab eo refugimus et sic est timor / Si vero malum
 sit presens hoc est duplex / quia vel exhorrescimus ad faciendam vim
 dicta et sic est ira / vel atali vindicta deficiamus et sic est mansuetudo.

Cum ergo plus non possint variari nostri motus et nostre affectiones in
 universo / sunt erunt passionibus / sex pertinetes ad concupiscentiam / et sex
 ad irascibilitatem. De quibus omnibus in rebus diffusius diximus / hanc autem
 sufficiat superficialiter pertransire **Capitulum 2^m. Que primarum passionum
 sunt partes et que posteriores et que ordinem habeant ad**

Quia nullus se ipsum bene regere potest nisi sciat quod in vicem
 passionibus sunt fugiende et que sequende / Et in hoc primo
 libro de tractare intendimus de regimine sui. Videndum est
 quot sunt passionibus et quod ordine sunt ad invicem et que sunt magis
 principales et que sunt minores / et quomodo una passio reducat ad aliam
 quia ex omnibus hinc magis innotescit nobis natura ipsarum passionum qua
 inspecta cognoscemus que sunt laudabiles et que vituperabiles et que sunt
 fugiende et que sequende. **Ordo ergo quod sunt passionibus et quomodo
 accipiuntur eorum numerus / Videndum est que ordine habeant ad se invicem**
Ordo autem eorum duplex potest accipi / vel singulariter / vel per combinationes
Accipiendum ergo huius ordinem secundum combinationes dicere possimus primas passiones
 esse amorem et odium. In secundo vero gradibus sunt despectus et abhorratio / In
 tertio vero spes et despectus. In quarto autem timor et audacia / In quinto
 autem ira et mansuetudo. **Ultimae passionibus sunt delectatio et tristitia**
 Delectatio enim et tristitia sequuntur ad omnes alias passionibus / nam quaecumque
 passione quis passionetur / vel delectatur vel tristetur / In his duabus
 passionibus per omnes alias collocande sunt / amor autem et odium sunt
 simpliciter passionibus primae / nam sic delectatio et tristitia ad omnes alias
 passionibus sequuntur quia omnes alie passionibus emittunt ad delectationem

ul adftriam. sic amor & odiu alias passiones pcedit / qz omnes
alie passiones sumut origine ul ex amore ul ex odio / quicunqz
em passionatur aliqua passione / ul sic passionat^r. qz amat ul
qz odit / p^r amore aut & odiu / hnt ee desidiu & abhorato / Na
desidiu immediate imiti^r amori / cu em amam^r aliq^r ul desidam^r
ipm hnt. ul si hcam^r ipm desidam^r qsuari in hnto ipm / Abho-
minato uo imete^r imiti^r odio / qz statim cu odim^r ad abhorat^r
illud / quare sic amor et odiu sut passiones pme / sic desidiu
et abhorato sut passiones s^rde / In tro aut loco ponede sut
spes & despar^r / Na spes & despar^r cu sumat^r v^r boni. pcedit
timore & audaciam. iram & mansue^{ne} q sumut v^r mali / Timor
aut & audacia pcedit iram & mansuetudine q sumut v^r mali
pnt^r / Plane g^o patz que ordinem hnt dce passiones si sumat^r
tur bme & bme / accepte v^o singlarit^r sic ordinari dnt qz
amor e por odio / desidiu abhoratoe / spes despar^r / timor auda-
cia / ira mansue^{ne} / despar^r h^ricie / Amor em e por odio. qz
semp passio sup^rta v^r boni s^r q hui^r por e passione sup^rta
v^r mali / Na appetit^r p^rse & pmo tendit in bonu. Si aut v^r fugit
malu hoc e exanti in q^r fugit malu h^r rone boni / Amor g^o
e oio p^r motus et p^rma passio / Na ipm odiu ex amore sumit
originem / nisi em amarem^r aliq^r nihil abhorarem^r ul h^rer^r
odio / Na qz diligim^r bonu et iusticia / odim^r & abhominamur
fures & iniustos / desidiu aut qd imiti^r amori pcedit ab-
horatoe q imiti^r odio / Spes uo pcedit despar^r / Na si p^rmu
volatu e bonu. et q^r e volatu. est volatu subrone boni. passio
q mag^r quigit nos bono s^r q hui^r pcedit alias passioes / et
qz tendit in bonu e mag^r quigi bono q deficit ab ip^o / spes p^r
tendim^r in bonu pcedit despar^r p^rqua deficiam^r ab ip^o / timor
aut pcedit audacia / Nam sic qz appetit^r pmo p^rse intendit co-
migi bono. io passio q tendit in bonu e por passione q deficit ab
ip^o. sic qz v^r fugit malu h^r rone boni / Io timor p^rque v^r fugim^r
malu por e audacia p^rqua ag^rdim^r ipm / ita aut in q^r pa^o

e por mansue^{ne} / nā mansue^{do} ppe nō ē passio. s; magis ē deficiē
 a passione / s; in igne passionū. ira māfuetudine pcedit / Verū
 aut s; y aliquē aliu mō) māfue^{do} pcedat irā in vestigare nō ē
 pntf negotij / Delictō aut ē q; i' boni ē por. t'ficia q; ē i' mali
Quia g; visu est qd' sūt passiones et quo ordinatur adiuicem
 ex hys q; dca sūt aliquo mō figānt' et typo innotescit nob nā
 ipaz qua cognita cognoscē possum' quo sūt psequēde et vitande
 passiones p dce q; scire tanto magis detz reges et pncipes / qnto
 p passiones ipoz māns malū valet induci et p' bonū excellē
 tuis nūpediri / De hoc tū diffusius infra t'itabit'. **Cap. 3. Quo**
detz reges et pncipes se h're ad odiū et ad amorem.

Passiones aut qā dūificat' regime et **Capitulu. m)**
 vitā nram. s; nūcū est onde quo debeam' nos habere
 ad illas / optebat g; emūare omē passiones ut scirem'
 numerū passionū d' quibz det'mare debem' / optebat etiā onde
 ordine eaz ut scirem' quo ordine det'marem' de illis / quare
 cū amor et odiū sūt passiones pme / pmo videndū ē quo debeat
 reges et pncipes ēē amatiuos et oditiuos et ut ondam' n' amor
 nō sōlti ut ē passio ppe sup'ta. s; etiā ut i' p'it' in appetitu spūis
 ut intellāno / d're possum' q; semp' obm amor ē bonū / v' g;
 repit' magis i' bonitate ibi ēē dz magis pncipal' et magis inte
 sus amor. In bonis aut d'mis et in bonis cōibz magis i' p'it'
 i' bonitate q; in bono puato / Modus g; quo quibz dz ēē ama
 tiuus ē ut pmo et pncipal' diligat bonū d'mū et cōmune
 nā in bono d'no magis h't ēē bonitas vni'cu'q; q; etiā i' seipo
 bonū em' d'mū est cōsuatū boni nri. Immo et si aduicilatū
 ēēt bonū nri deus vñ veltz possz ipm' reficē / q're cū nullus
 homo sine d'no auxilio possit se ipm' bonū facē ut se in bonitate
 cōsuare dicitat nālis i' ut magis deū diligat q; se ipm' / qz bōy
 vni'cu'q; pncipa' ē adeo et excellēna' i' suat' in deo q; in seipo
 et qz cōe bonū ē d'mū q; singulare. Et d'r pmo etiā et qz i' cōi
 bono t'cludi. bōy puatu. semp' bono puato pponēd' ē bonū cōe

Naturaliter enim videtur partem se exponere pro toto ut brachium exponit
se pro corpore / naturali enim instinctu cum quis vult pati ne videntur
membra a quibus naturaliter dependet salus corporis et ne totum cor peat
brachium pro se exponit. sic etiam antiquitus si prospeximus civitatem
aliquam dominari et tenere monarchiam quam erat quod aures per publica non
dubitabat morti se exponere / **S**icut enim quod habebant romam adire
pub. az fecit romam esse principalem et monarchiam. **H**oc tamen non
quosque homines deos esse amatores ut primo et principali diligat bonum
divinum et ratione / exponit vero bonum publicum et privatum / maxime autem quod deus
reges et principes per triplicem viam declarare possumus. Regia enim
dignitas quam ad prius ad ea comparari potest videlicet ad tyrannidem cum con-
trariatur / ad virtutes quibus debet ornari / et ad vicia quae debet fugere
Prima via sic patet nam ut supra dicebat et ut prius in pot. phur
dicitur est inter regem et tyrannum / quod rex principaliter intendit bonum ratione
et intendendo bonum ratione intendit bonum publicum / quod salvato regno
salvatur et rex. Tyrannus autem contra principaliter intendit bonum publicum et
exponit autem et patens intendit bonum ratione in quantum ex bono communi consurgit
sibi aliquod bonum privatum. **S**i ergo modo opposito se habent regnum et tyran-
nides cum modo amor tyrannici sit ut bonum privatum proponat bono communi
modus amor regni esse debet ut bonum ratione proponat bono privato. **I**mo
quod specialiter modo rex et quilibet principans est minister dei et persona publica et
ratio. specialiter modo spectat ad reges et principes bonum divinum et ratione proponere
cuius bono privato. **E**rgo hoc idem patet si considerentur virtutes quibus
debent reges et principes esse ornatos / sic enim detestabilius est in magistro
caerere scientiam quam in discipulo. quod magister est in statu in quo debet scientiam alios trans-
dere sic detestabilius est in rege caerere virtutibus quam in subditis quia
status regius requirit ut inducat alios ad virtutes. **I**nter cetera autem
que inducere possunt reges ad virtutes est ut bonum divinum et ratione principaliter
diligant. **N**am si rex principaliter bonum ratione intendat studebit ut
habeat memoria peccatorum prudentiam futurorum ut sit ex parte cautus
et ut habeat omnia que ad gubernandam requiruntur per quae possit suum
populum regere. **I**mo si bonum ratione proponat bono privato tanto magis stu-
debit ut prudentia polleat quanto maior predeum requiritur ad custod-

Diendum bonu[m] t[em]p[or]e q[uo]d p[ro]p[ri]u[m] **E**rit g[er] prudens. sic etia[m] erit iustus
 q[uia] bonu[m] t[em]p[or]e potissime p[ro]iusticia[m] consuat / erit magnim[us] q[uia] bona
 t[em]p[or]a maxie sut ardua & magno honore digna / in q[ui] magnanim[us]
 tendit / erit magnific[us] q[uia] h[ic] p[ro]p[ri]u[m] m[ag]n[us] et[er]n[us] magnificencia potissime
 se h[ab]et et bona d[omi]ni & t[em]p[or]a / erit fortis q[uia] cu[m] bonu[m] t[em]p[or]e p[ro]ponat
 bono p[ro]uato no[n] dubitabit ead[em] p[er]sona[m] exponere si vidit q[uo]d expedi
 at regno / erit temperat[us] q[uia] si interu[m] sua p[ri]ncipalis v[er]sat[ur] et bo[n]u[m]
 regni assp[er]nabit[ur] delicta[m] s[er]uabiles i[m]modatas ne p[er]as impedia
 debita cura regni / ut g[er] sit adu[m] d[omi]ni amor boni d[omi]ni & t[em]p[or]is
 inductiuus e[st] adu[m]tutes singlas / **C**onfidendo g[er] v[er]tutes q[ui]q[ue] dec[et]
 reges & p[ri]ncipes ee ornatos / p[ri]ncipa[les] debnt dilige[n]t[er] bonu[m] t[em]p[or]e &
 d[omi]nu[m] **T**ercio hoc ide[m] pat[et] si c[on]siderent[ur] vicia q[ui] d[omi]ni fugit / na[m] sit
 amor d[omi]ni & t[em]p[or]is inducit ad omne[m] v[er]tute[m] sit inordinat[us] amor
 p[ro]p[ri]us inducit ad o[mn]e viciu[m] / **T**ales em[er] sut tyran[us] volentes ex p[ro]p[ri]o
 voluntate p[ro]p[ri]am et q[ui]rentes excellencia[m] singla[m] p[ro]p[ri]am q[uo]d sut
 iniuriatores alio[rum] dep[re]dant[ur] sac[ra] expoliat p[ro]p[ri]am / omne[m] iusticia[m]
 excent / **S**on & valerius max[imus] de dyonisi[o] criliano recitat
 qui cu[m] eet tyran[us] & amator p[ro]p[ri]i comodi depopulabat vrbes
 expoliabat ciuitates / et dep[re]dabat sac[ra] **D**ico quo reges et
 p[ri]ncipes se h[ab]ere deant ad amorem q[uia] p[ri]ncipali[ter] debent amare
 bonu[m] d[omi]nu[m] & t[em]p[or]e / defual[is] parte p[ro]t[er] quo se h[ab]ere debeant ad odium
Nam amor e[st] p[ri]m[us] motus et p[ri]ma passio ex quo omne[m] alia sumit
 originem / ut si ho[m]o diligit iusticia[m] & v[er]itate[m] odit fures q[ui] cotri
 antur iusticie / & delictores q[ui] g[er]tiant v[er]itati / et qui diligit cor
 pale[m] v[er]ita[m] timet gladiu[m] qui ea tollit / timor g[er] & odium & h[ab]ent
 omne[m] passio[n]e[m] suae o[mn]is mot[us] a[ut] ex amore sumit origine[m] / potis
 simu[m] igit[ur] in tentio[n]e cui[us] ee d[omi]ni q[uo]d amandu[m] **C**onso i[tem] q[uo]d reges
 & p[ri]ncipes quoda[m] sp[eci]ali mo[do] p[ro]p[ri]is debnt dilige[n]t[er] bonu[m] d[omi]nu[m] et
 t[em]p[or]e / quoda[m] sp[eci]ali mo[do] p[ro]p[ri]is odire d[omi]ni q[ui] cotriant[ur] hono[ri] d[omi]ni
 & t[em]p[or]e / **H**u[ic] aut[em] sut opa iniusta et contumeliosa et vlt[er] o[mn]ia vi
 cia / q[ui] cu[m] de rene odij sit ex t[em]p[or]e & nu[m]q[uam] facia[n]t nisi ex t[em]p[or]e
 ut dr. 9. reth. **D**ec[et] reges & p[ri]ncipes sic futire iusticia[m] & odire

vicia ut nō facient nisi ea extirpet et extinet p se em hoies
nō sūt extirpandi n. odiendi. Et qz vicia sūt extirpanda et
odienda si nō pnt alit vicia extirpai n. p alit durac cōe
bonū nisi extirpando maleficos hoies extirpandi sūt tales ne
cōe bonū peat / amare vgt cōe bonū et odire malefica q eis
gtriant / tanto magz detz reges 2 pncipes qnto magz sūt
psona pu. 2 cois. **Cap. x. Quo 2 que debent reges et
pncipes desiderare et abhōiari.**

Cap. iij.

Octo de amore 2 odio q sūt passiones pme. Restat
dicere quō reges 2 pncipes se hie debeant ad deside-
riū 2 abhōiacionem q sūt passiones s. Differt aut
desidū ab amore et abhōiatio ab odio / nā gesta moralia qda
nō rebus nālibz sūt silia / nā sūt corpa nālia p suas forz
et p sua gūitate ul leuitate tendūt in loca ppa sic p amore
tendit quis in bonū sibi pportōnatū 2 gēns / In gūibz g. et
leuibz ē tā cōsidare / pmo formā gūib ul leuib p quā cōfor-
mat loco sursum ul deorsum. Secdo ē ubi cōsidare motū p que
tendūt in tale locū / Tercio scatione et qete p quā qesūt in dco
loco / Sic et in gestz moralibz ut cōit ponitur est qer tā cōside-
rare / nā cū bonū aliqd apprehēdim / pmo p amore 2 p qnda
complacētiā ei cōform / s. p desidū in ipm tendim / tercio
p delctacōez in ipō quiescim / Amor g. nos confort / Desideriū
nos mouz / Delctacō nos quietat / Et q dām ē de bono i. amor
et desidū et delctacōis ut sup tangebāt / intelligēdy ē d malo
i. odij abhōiatiois 2 tēstie / nā sūt bonū ut ē amatu ei cōfor-
mam / ut ē desidatū in ipm tendim / ut ē adeptū delctamur
in ipō / sic malū ut ē oditū / est aliqd displicēs 2 difforme bo-
lutati nre / ut ē abhōiatū ab eo refugim / et si cōtingat ipm
adipisci dolem 2 tēstam / Desidū g. hz nō sit idē q amor
mesurā tū 2 mō / dz suscipe ex amore / sic 2 abhōiatio hz nō
sit idem q odij tū ex odio dz mesurā suscipe / sic em i nālibz
videm q hz moty deorsum nō sit idem q forma grauis

vālit tñ mot⁹ deorsum sumit mēsurā 2 motū exgñitate / ut
 qñto aliqua sūt gñiora tanto veloci⁹ mouetur admediū / qñ si
 vide volum⁹ quō reges 2 pñcipes deant aliqua desidāre et
 abhorari / Videndū ē quō debeant odire 2 amare / Videm⁹ aut
 insingul⁹ actib⁹ vt pba. p. pol. q. fms appetit⁹ infinitū ea
 aut q sūt adfinem appetit⁹ f. mō. 2 mēsurā ipius fms / ut
 medicus intendit inducē sanitatē inqñ pt maiore 2 meliore
 q sanitas in arte medicine intendit⁹ ut fms potōz aut et
 flebotomia nō intendit quō maiore pt q tūc extimāret
 infirmū / Ez intendit talia f. mō. 2 mēsurā sanitatē / Cū g
 in arte regnandi 2 pñcipandi pñcipalē 2 finalē intendat salus
 regni 2 pñcipatus / sūt in arte medicandi pñcipalē intendit sa
 nitas corpor⁹ nālis deq reges et pñcipes pñcipalē intendere
 2 amare bonū regni 2 cōe / qñ si desidiū debet mēsurā sumere
 ex amore pñcipalē reges 2 pñcipes dnt desidāre bonū statū
 regni ut q qui in regno sūt bñ ad dīna se hēant q agāt opa
 vtuosa q sūt in eis pax 2 tñquillitas q in eos debita fuerit
 iusticia et cetā talia ex quib⁹ p se et cōtū dependet bonus
 status regni / alia aut desidāre dnt ut habet ordinē ad ista
 Diuicias g et ciuilem pōm et cetā talia bona in tātū desidāre
 debet inqñ p ea possūt cohercē malos pūire iniusta 2 facē
 alia a quibus regni salus dependē vide. **V**iso q 2 quō re
 ges 2 pñcipes desidāre debet q sūt debet amare pmo 2 pñ
 cipalē bonū dīnū 2 cōe / alia aut amare dnt inqñ hnt ordi
 nem ad ista sūt desidāre dnt pmo 2 pñcipalē bonū dīnū 2 cōe
 alia aut sūt desidānda ut ordināt ad ista / Delem⁹ g patē pt
 que 2 quō abhorari debent / q pñcipalē sūt abhoranda q ex p
 sūs q dicit bono dīno ut cōe / alia aut abhoranda sūt ex pñ
 hūc aut abhoratoz 2 desidiū tanto mag⁹ deq reges 2 pñcipes
 quō mag⁹ deq hēre curā debent regni et cōe / que sūt aut illa
 q regnū conseruat in bono statu et quō rex se deat hēre ad
 ipm regnū in tertio libro diffus⁹ ostendetur. **Capit. 4.**
Quomō Reges 2 pñcipes se habere deant cō spem 2 despatōz.

Quoniam determinatum est de ordine passionum auctorem diximus **Capitulum quintum**
quod amor et odium erant passiones prime / Desiderium et abhorratio
erant passiones secundae / post has autem tertio loco collocande erant
spes et desperatio. Restat ergo videre quomodo reges et principes se habere debeant
circa spem et desperationem / **E**t si considerentur premissa non est difficile scire quomodo
reges et principes ad hoc se habere debeant / dicebat enim superius quod eos esse
humiles et magnanimos debet / **C**um ergo humilitas moderat spem quia humiles
cognoscentes defectum proprium non sperant ultra quod debeant / magnanimitas
vero impedit desperationem quia magnanimi propter difficultatem operis non desperant
Si reges et principes sunt humiles et magnanimi sperabunt spem magna propter
magnanimitatem et non sperabunt non spem magna propter humilitatem / **P**ossunt autem
quadruplex modo de quod debet reges et principes decenter se habere circa spem et
spem spem magna et agendum agendum / **N**am si reges nihil speraret et nihil
agendum essent pusillanimes et non debite pertractaret negotia regni
Est autem insuper ut quod ponitur in primis consideranda propter que argui possunt
quod debet reges et principes esse bene sperantes / **S**pes enim primo est de bono / nam
de malo non est spes sed timor / **S**ecundo est de arduo / nam licet non quodcumque bonum
possit esse amabile et desiderium / spes tamen esse non habet nisi in bonum arduum et
difficile / **T**ercio spes esse habet in bonum futurum / de presentibus enim bonis non
est spes licet possit esse gaudium / **Q**uarto spes esse habet in possibile quia in possibile
nulla sperat sed desperat / **H**ec autem in primis vix bonum arduum futurum et
possible / potissime competere debent regibus et principibus / nam cum reges sint
latores legum quia secundum philosophum prope spectat ad reges et principes leges po-
nere / spectat ad eos sperare bonum / **R**ursus quia principale intentum a legis-
latore et a rege ut superius ostendimus debet esse bonum divinum et tunc cum talia
sunt bona excellentia et ardua / non solum spectat ad reges et principes
tendere in bonum / sed etiam debet eos tendere in bonum arduum / **N**am quanto maius
est quantumvis tanto plura possunt ei contingere ideo maiori indiget providentia
et saniori consilio / **C**um igitur providentia et consilium non sit nisi de rebus futuris
quia nullus consilio de impossibilibus ut videtur philosophus in ethicis premissa quae etiam
mutabilia sunt ut habet per expositum ethicis non cadunt sub consilio nisi etiam
cadunt sub providentia / **D**e ergo reges et principes considerare bona non
solum ut sunt ardua sed etiam ut sunt futura / **C**ongit eos et considerare

talia ut po^{ha} / nā paupes impotentes & i nobiles si nō sūt mag
 namini et subtrahūt se ab aliquib⁹ bonis arduis videt̄ mereri
 indulgentia / qz ciuilib⁹ potēcia diuicie & nobilitas nō admittat̄
 eis ut possint psequi talia bona. Reges aut̄ & pncipes q̄b⁹ obseq̄r̄
 nobilitas gns / potēcia ciuilib⁹ / habūdancia diuiciar⁹ / in excusa^{les}
 ee vidēt̄ si sūt pusillanimes et nō credat̄ eis ee pole pseq̄ bō
 ardua & magno honore digna / q̄re tū reges & pncipes tendere
 deant in bona ardua et debeat puidē bona futā & polia ipi reg⁹.
 Deq̄ eos ee bñ spantes pmagnam^{te} qz hnt oīa q̄ ad spem debita
 requirūt. **V**iso quo reges & pncipes bñ se hre deant inspando
 spanda / Restat vidē quo bñ se hre deant i nō spando nō spanda.
 Deq̄ em eos tū mag⁹ diligēn̄ investigare q̄ spant & q̄ aḡdiant̄
 nā sic pmagnaminitate debet ee p̄mpti ut aḡdiant̄ ardua
 et spant spanda. sic p̄hūl^{tes} dnt ee modati ut nō aḡdiant̄ ad
 ult^{res} vires spās & ut nō spant nō spanda. **P**ossu⁹ aut̄ duplici viā
 investigare q̄ nō deq̄ reges & pncipes aliq̄ aḡdi ultra vires
 et spant ult^{res} q̄ sit spanda / p̄ma sūt exopte officij regij / **S**eda
 exopte gentis sibi gmissē. **S**pare em ult^{res} q̄ sit spanda & aḡdi
 opus ult^{res} suas vires vr eximprudētia p̄cedē ul̄ ex aliq̄ passioe
 in modata. **S**ū. **p̄. rē. sē. b̄. t̄. q̄. i. u. e. n. e. s. s. p̄. s. u. t. b. o. n. e. s. p. e. i. d. e. q. u. o. b. i.**
 em nego etiā si sit ult^{res} vires iuuenes bñ spant q̄ gtingit ex
 ignorantia. **I**noxpti em nō possūt cognoscē arduitate opib⁹ / cō
 tingit etiā hor exi modatōe passionis / nā qz nimis fundat̄ in eis
 calor p̄rūpūat̄ artemptet aliq̄ que gsumare nō pnt / sic etiā
 dnt posse q̄ et ebosi plus spant q̄ debet qz calefct̄ ex vino
 et ex ebrietate amittētēs rōnis usu atceptat̄ q̄ nō valet p̄ficē. **C**ū
 ḡ regij officij requirat̄ hōiem p̄dente & nō passionatū i modā
 ta passione deq̄ reges & pncipes nō aḡdi ad ult^{res} vires / et nō
 spant aliq̄ nō spanda. **S**eda hor deq̄ eos exopte p̄li sibi gmissi ut
 plim em exponit se p̄icō qui aḡdit̄ aliq̄ arduū ultra vires.
Si in cōueniens ē ergo totū regnū et totā gentem p̄iculis exponē
 diuino consilio magna diligēn̄ excogitare dnt reges & pncipes

Cap. 7. vij.

quid aggrediantur ne assumat ad arduum ult vires et ne spent
ad non spandū. **Cap. 7. 6. Quo Reges & principes se h're deant**

Secundu p' h'm in. m. eth. c. mores circa audacia & timore.
singulares q' sidarces mag' p'ficiunt b'm q' sūt nobis nota
confusa mag' ut dr. p'mo p' h'oz Jo in hoc p'mo d'moribz
regū optz p'nsire vlt. & typo q' in sc'do & maxie in t'ro plus descen
dem' ad p'ticularēs cūstancias expedit in h' vltia p'nsire q' h'oz
cognitō faciet ad cōgruēz se p'cū. In t'ro ergo libro mag' p'tictariē
t'ctabim' s'cā regnū nō t'n eā in illo lib. expedit ad p'tictaria de
scende q' exopti in curijs & maxie reges & p'ncipes p't negociorū
freq'iam s'at p'tictaria gesta nouūt / q' si aliq' vltia i' moralī ne
gōto eis tradūt suffragante expiē q' h'nt demora. gest' suf
ficiēt instrui potūt in cōgruē moralū. **H**ys g' p'libat' dicam'
q' sic vlt. & typo instruxim' reges & p'ncipes quō se h're debeat cō
spem & desperacem que respiciūt futurū bonū / sic s' cūde metho
du eos instrue possum'. quō se h're deant cō timore & audacia que
respiciūt futurū malū. Videtur aut forte aliam reges & p'ncipes
in nullo ee timendos q' tales regie maiestati derogare d'm' mltos
aut sic imitantes reges h're consueiūt p'swadetes eis ut omnia
audeant nihil timeant. s' tales sūt adulatorēs nō vidiā / docent
em reges nō ee fortes / nā qui oibus audeat et i' nihil timet ut dr.
p' magnorū moralū nō est fortis s' fatuus. Optz g' vide quō eos
esse doceat timidos & audaces / timor aut si modat' sit expediens ē
regibus & p'ncipibus / modato em timore omēs p'ncipes timē debent
ne aliq' insurgat in regno q' eius bonū statū p' dep'nuare possit. **P**ro
sum' aut q' ad p'ns duplici via inuestigat' q' modat' timor nōciari'
sit regibus & p'ncipibus. p'ma via sūt exopte consiliū h'ndi / s'c'da
exopte opis fiendi. p'ma via sic patz / nā ut dr. ij. velti caplo deti
more / timor cōsiliatīuos facit / ex eo em q' ab timet cōsiliat' quō
possit effāge malū qd dubitat / Cū g' omū tō' reg' absq' magno
cōsilio debite gubnāi nō possit / expedit p'ncipibus & regibus ut cōsi
liati reddant h're aliqūe modatū timore. **S**c'do h'c de inuesti
gare possum' exopte opis fiendi / nā nō suffiat sollicitū cō cōsilia

sup̄ capto defortitudine defiali p̄ vidi^o quo se h̄re debeat ad
audaciam det̄ em eos nō h̄re audacia in modatam/nā si audacia
sit in modata homo plus p̄sumit q̄ debeat q̄ regib⁹ nō expedit
q̄ tūc p̄cto exponēt totū regnū. Si nō quis nullā audaciam
h̄eat oīo est in d̄eres q̄ tūc nihil aggredit̄. Modate ḡ se h̄re
ad audacia 2 timore regibus 2 p̄ncipib⁹ oīo congruit. *Ca. 1. 1.*
*Quomō differt ira ab odio. et quō reges 2 p̄ncipes se h̄re
debeant ad iram et ad eius oppositū.*

Ora ira maximam affinitatem v̄ h̄re cū odio p̄usq̄
ondam^o quō reges 2 p̄ncipes se h̄re deant cū iram 2
mansuetudinē. Si d̄ e quō ira differat ab odio et q̄ e
detestabilis. an ira inordinata an odiū. Est aut̄ una p̄nci-
palis d̄ra int̄ iram 2 odiū q̄ odiū ē appetitus mali simpli 2
absolute/nā odiū oppo. amori/amare aut̄ ut d̄r. 2. eth̄ est
idem q̄ velle alicui bonū s̄ se/sic odire aliquē ē velle malū ei
simplicit̄ 2 absolute/ira aut̄ nō sic/nā ira nō ē appetit⁹ mali s̄
se s̄ in ordine ad v̄ndam/p̄t em diffim̄ ira q̄ ē appetit⁹ pene
in v̄ndam/Ex hac aut̄ d̄ra p̄ncipali int̄ iram et odiū sumuntur
otto d̄re diffēcie q̄s assignat p̄lus. 2. eth̄. Prima d̄ra ē q̄ ira
ē ex h̄is q̄ sūt ad se ip̄m ul̄ de p̄tinentibus ip̄m/odiū aut̄ ē p̄t
et de p̄tinentibus ad ip̄m 2 ad aliu/nā nullus irascit̄ acter n̄ cre-
dat ip̄m fore fecisse ul̄ in se ul̄ in filios ul̄ in amicos ul̄ in aliq̄s
ad se p̄tinentes. D̄m ē em iram esse appetitū pene nō simp̄. s̄ in
ordine ad v̄ndam nullus aut̄ v̄liscā desidat nisi de fore faciē-
tibus ul̄ in ip̄m ul̄ in p̄tinentibus ad se ip̄m. Et odire q̄ ē velle
malū s̄ se p̄t ul̄ de p̄tinentib⁹ ad se ul̄ ad aliu. Statim em cum
scimus aliquē esse fure possūm⁹ ip̄m odire siue fore fecit̄ in nob̄
siue in alios. Secūda d̄ra ē q̄ ira semp̄ ē in singulari/odiū aut̄ p̄t
ē in coi/p̄t aut̄ ab odire v̄l̄ om̄es fure 2 dectore/s̄ irasci nō
p̄t nisi alicui in sp̄ali nā cū h̄o in coi nō iniuriatur nob̄. s̄ p̄
mittatur iniuria p̄aliquē forem sp̄alem licq̄ odire possūm⁹
v̄l̄ nō tū irascim̄ n̄ alicui singulari. Tercia d̄ra ē q̄ odiū

est quid insatiabile

est quid insatiabile s; ira sariatur. Nam si odium e appetitus mali
 simplr/ ille que odium no poss; tm hie d malo qn vellem; q; hret
 plus/ s; ira q e appetitus pene no simplr s; ut ordinat ad vmdram
 e quid sariabile/ qz cu aliquis tm passus est q; videat irato vltonez
 decentem frām esse sariat ira et quiescat iratus/ **Quarta dria e qz**
 iratus appetit q; tristare/ s; odicus appetit nocē/ vlt em irat; dolore
 infre et tristia/ s; odicus vlt infre dampnu et nocumētum
Quinta dria e qz sentiri vlt irat; odiet; aut nichil diff; no em
 sufficit irato q; alt; paciat; n; sentiat; et n; manifeste appeat q; ipe
 inferat ei illud malu q; alt; no eet vmdra/ s; odienti quasi n;
 diff; na cu odium sit mali s; se 2 absolute/ sufficit odiet; q; alter
 paciat; malu qualicūq; ei accidat illud malu/ **Sexta dria est qz**
 ira semp e cu tristia/ tanta em est anxietas irati ut vmdra fiat
 q; donec fra sit vltio q; continue e intristia/ s; odium sine tristia
 ee pt/ na odium ee v; ad ad m cor/ odire em possum; vlt; am; fures
 no tm opt; q; tristia gcomitet; hui; odium/ **Septia dria e qz** ire
 videt; ee anexa ma no tm odio/ na cu ira sariet; si multa mali in
 ferant; alii iratus miseret; ei/ s; odium p; nullo miserebit; cu sit q;
 insatiabile/ **Octava dria e qz** ira vlt; q; pari sufficit em irato q;
 alt; q; paciat; don; fiat condigna vltio/ s; odium extinat; et vlt;
 no ee/ no em sufficit odienti q; alt; cont; paciat; s; vlt; em intum
 et no ee/ **Cū** g; q; diones odii sint mltio peiores q; q; diones ire
 mag; cauedu est odium q; ira/ ymo iram tnsu e in odium s; **Augu;**
 hoc e trabem face defestua/ **Et** g; odium hom; caued; aquob; mag;
 tm caued; est aregibus et pncipi; qz ifre put; p; ab; nocumētum
Sic igit; sciend; e de odio 2 ira qz odium detestabil; e q; ira/ m
 nichilomi; tm si ira mordinata sit detesta; est/ **Et** g; appeat quo
 reges 2 pncipes se hie deant cū ira 2 mansue; **Sciend;** q; ira d; qn
 roem pcedit; et tū e mordinata et caueda/ aliqu; se; ordine vob;
 et tū pt ee ordinata et imitanda/ **Et** em ira vone pcedat/ **Sup;**
 e caueda/ **pmo** qz no pte voney audit/ **Secdo** qz eam obnubilat
 ira em vone pcedens s; plm . v. c. afflat; canib; ut affila e

seruis velocibus / serui em veloces statim cu audiunt vbu dñi anq̄
plene p̄cipiant p̄ceptu eius currit ut exequit̄ mandatu ei / que
contingit eos deficere qz nō p̄fē p̄cepit quo exequēdu sit mādatu
illud. sic etiā 2 canes statim cu audiunt sonitu venient / latrat non
distinguetes an veniens sit amicus an inimicus / sic etiā ira facit
statim em cu rō dicitur vindictam esse faciendā statim vult curere ut vin-
dictam exequat̄ nō expectans sup hoc iudiciū rōnis qualiter vindicta
illa fieri deat / **Est ḡ caueda ira inordinata qz nō p̄fē rōnem audit**
Sed ergo caueda ē qz rōnem obnubilat / nā corpe nō exōte i debi-
to tempore impedit̄ abusu rōnis / q̄r cu p̄uam attendat̄ sang-
uis circa cor corpus reddit̄ intempatū ut nō possim / debite rōne
uti / rāō em ul intellectus h̄qz nō sit v̄tus corporalis v̄t̄ t̄i in suo actu
rōnibz organibz / **pt** qz corpe exōte in disposito nō p̄t libe uti actu
suo / quare si in quolibz h̄ore cauedū ē h̄re rōnem obnubilatā 2 non
plene rōni obedire a quolibz caueda ē ira inordinata maḡ tamē
caueda ē ira a regibus 2 p̄ncipibz qz eos max̄ie deqz sequi imp̄m
rōnis. **Caueda** ē ergo ira inordinata 2 rōni p̄cedes. **Et** si sequitur
imp̄m rōnis p̄t esse ordinata et imitanda / **nā** cu ira ē rōnis or-
ganū 2 agit sup imp̄m rōnis viriliter exequim̄ opa v̄tuosa. **Unde**
in eth. app̄bat̄ dñm homeri dicitis v̄tute imitte incaute furori
Tu em v̄tus furori ul ire inmitti modo debito et ut deqz qn
ira est organū v̄tutis 2 rōnis. **¶** **patz** ḡ quo nos h̄re debem̄
ē iram 2 mansue. qz p̄mansuetudine i p̄mēda ē ira ne p̄cedat
iudiciū rōnis / et p̄uam i p̄mēda ē mansue. ne impediat v̄tu-
tu opa et rōnis actu / **ante** igit̄ q̄ p̄ rōnem iudicem / plene q̄
agendum debem̄ esse mansueti / **postq̄** plene visu ē q̄ fieri sum̄
possum̄ assume iram tamq̄ suam 2 ancillam rōnis ut p̄eam ex-
equam̄ viriliter q̄ rō iudicabit / **sic** ḡ se h̄re ē ira 2 mansue.
tanto maḡ deqz reges 2 p̄ncipes. q̄nto maḡis deqz eos non impe-
diri in usu rōnis et viriliter exequi q̄ rō iudicauit. **Capit. 8.**
Quo reges 2 p̄ncipes se h̄re deant ē delectationes 2 officia.

Dicebatur enim superius delectationes et tristitias **Capitulum octavum**
 tunc ultimum **quod** in ordine passionum quod ad eas tanquam
 ad passionem ultimam omnes alie terminantur / nulla enim passio
 est que non terminetur vel ad tristitiam vel ad delectationem **¶** Dicitur etiam de omnibus
 aliis passionibus. **F**estatur dicitur quod reges et principes se hinc deant
 circa delectationes et tristitias / **D**e delectationibus autem fuit duplex opinio an-
 tiquorum **¶** ut patet per philosophum .x. ethicorum. eudoxius autem posuit omnem
 delectationem esse bonam. quia quod ab omnibus appetitur maxime videtur esse
 bonum et eligibile / omnia autem appetunt delectari quod non esset nisi
 delectatio simpliciter esset degne bonorum **¶** **A**dducebat autem eudoxius
 ad hoc rationem aliam ex parte tristitiae quae est delectationi contraria / nam si
 tristitia quae est fugienda et habet rationem mali / delectatio quae est ex-
 quenda et habet rationem boni / **A**lii autem e contrario dicebant omnem
 delectationem esse fugendam. **E**t hinc omnem delectationem quae depernantes
 statim sua potentia ostendebat reprehensibile / quia secundum philosophum absque de-
 lectione aliqua nullus unquam potest sic se negans loquamur concedit
 loquela. ut patet per philosophum .iii. methaphisicorum. sic ponens omnem delectationem
 esse fugendam ponit aliquam delectationem esse sequenda / nam cum
 loquela negati non possit nisi per loquamur negans loquamur loquitur
 loquendo autem concedit loquamur / quod negando loquela concedit
 loquela / sic quia nullus omnem delectationem fugit nisi delectabile sit
 ei fugere omnem delectationem sequitur quod fugies omnem delectationem
 sequatur aliqua delectationem / **I**nter has autem duas vias omnia contrarias
 est via philosophi media quod non omnis delectatio est bona simpliciter / ut omnis simpliciter
 mala / **E**t aliqua delectatio est bona ex parte / aliqua appetitur / aliqua simpliciter
 aliqua simpliciter quod / aliqua bona unum / aliqua bona alteri / **S**ic enim videmus
 in gustu sic etiam in appetitu iudicare possumus / **A**liqui enim habent
 gustum infectum ut infirmi / aliqua enim habent unum bonum dispositum ut sani
 sic aliqui habent appetitum infectum ut viciosi / aliqua habent unum bonum dispositum
 ut honesti boni et virtuosos / **S**ic enim non dicenda sunt verba dulcia que

videntur dulcia in finis et hinc gustu infectu sic qd vnu dulcia
sanis et hinc gustu ligua bn dispartam / Sic no sut ducda ve delca
bilia viciis et hinc gustu appetitu infectu. s q sut delcabilia bonis et
hinc gustu voluntate viciam / Erut g aliqua delcabilia simp^r et ve aliqua
appent^r et s^m q / Sic erut aliq delcaciones bone exont^r et simp^r
aliq appent^r et s^m q **P**ursus qd delcato g^o exouitione gen
tis cu gente / cu g^o alia quemut bestis alia hoibus / aliq delca
ciones sut gentes bestis / aliq vo hoibus / Delcaciones aut intelli
gibiles et vtuose sut gentes hoibus / s delcaciones venere et sens^{les}
sut gentes bestis / Si aut hoies talib⁹ delcacionib⁹ uti debet. hor
no est s^m se et simp^r / s put hnt ordine et put desuunt acti
onibus vtuos / **P**atz g^o quo nos hnt dem⁹ ad ipas delcaciones
na cu detestale sut aulz q sut vicius et q mores heat best
ales. spectat ad qtz sequi no q sut delcabilia bestis et hoibus
vicius / s q sut delcabilia vicius et hoibus vtuos / omib⁹ ergo
delcato vna e. vt arguebat rones pmissis. s no omis delca
est bona aulz. s aliq e bo bestis aliqua vo hoibus / Qnto
g^o detestabilis e reges et pncipes elige vita peadu. Tan
to detestabilis e eos sequi delcaciones bestiales / **P**atz g^o quo
reges et pncipes se ad delcaciones hnt deant qd pncipa^r et p^r
delcari dent i opib⁹ vtuos / na delcato s^r p^rfiat et expedi
torem reddit opacoem gente. Si g^o reges et pncipes delca
buntur in actib⁹ p^rdenie et i opib⁹ vtuos / expedi^r no et
magis p^rte effice potunt h⁹ opa / na qnto qd vehemencio
no delcat^r in actib⁹ vtuos / tato excellencia⁹ efficit illos act⁹.
In delcacionib⁹ aut sensibi⁹ delcari no dnt pncipa^r et p^r s^r uti
debet eis modate et put hnt ordine ad opa vtuosa / na si
tales delcaciones vehemetes sint vicius obmubilat. et opacoem
vnuosas i pedunt **V**iso quo reges et pncipes se habere

Debeant ad detractores. Vide **Festus** quo se h're deant ad isticia / **Trispa**
 aut **mip** est assumenda n' e' lauda' nisi supposito aliquo turpi. Si q's
 em videt se in aliquo turpia egisse debz dolere & trari. **Deturpibus**
 g' e' istand' **Et** omis alia isticia e' modanda et vitanda **Et** g' qui
 tristitia modet' danda sut remedia p' que hui' isticia vitari possit
Vide aut p' qus ta' i' media tangit p' que istia vitat' vidz vtutes
 amicos et cosidatoez vitat' **P** vtutes i' moue' isticia q' ut vlt
plur. ix. eth. mali et vici descripto no' gaudet / no' em inueniunt
 in se ipis vn' detrari pnt' na' mali sibi ipis ~~imitantur~~ imitantur
 et in se ipis dissentunt ut ibide' inuitur / na' vnu' rone inducut
 et aliud passione agut **Q**re tu in se ipis parte no' h'cant. descripto
 no' gaudet **magis** g' i' mediu' ut in nobis ipis detractoez inue
 niam' e' fuge' vicia et h're vtutes **S**cdm' i' mediu' e' consolatio
 amicos ut in eod' ix. eth. tradit' **Vi.** n' istia' ee' q'da' pondus
 aggnans aiaz' sic g' imponde' corli' cu' multi inuat' nos adpor
 tandu' i' m' g'nam' sic cu' videm' multos amicos co'dole'
 nob' alieniam' ad dolere illos et min' istiam'. **H**ec aut' v' licet
 tangat' ix. eth. **tu** dicit' fuisse platonis n' v' usq' que vera
 na' cu' dedoloe' amicos sit' dolendu' tu' nos dolem' & videm' aicos
 dolere ut v' no' dz' dolor minui' s' augi. **p**ossit' g' d'ic' q' cu'
 videm' amicos dolere dedolere nro' no' q' illi dolet' minuit'
 dolor' n' / s' q' videm' illos dolere aggnat' nob' q'da' firma
 fantasia q' sint amici et q' detra' e' h're amicos detramu'
 et detrando dolor' n' minuit' q' ois detractio ul' tolit' istia'
 tollit' ul' saltem eam minuit' **T**er' cu' i' mediu' e' cosidato' v'
 na' licz' deturpibz' sit' dolendu' debonib' tu' fortune ul' dealis q'
 nob' contingit possit' absq' eo q' opem' turpia dolere no' dem'
Ad hoc aut' maxi' i' mediu' est' cosidato' v' **na'** p' hui' cosida
 to'em cognosim' talia ee' modica bona is eis amicis no' dolo
 bim' nisi forte patens in q' p'missione eoz impedim' ab opibz'
 vtios' patz' g' no' ee' dolendu' n' desyibz' vicosis & deturpibz'
Si aut' ist' alia dolor' ul' istia' contingat' fuganda e' ul' p' v'
 tutes ul' p' amicos ul' p' cogtoez vitat'. **C**onsuevit' etia' adq'

p' qus
 no'

Dari q̄ntū subsidū vidz r̄media cōrta ut sompn̄ balneu 2 tr̄
lia q̄ t̄sticiam fugāe solent / Cū ḡ tales t̄sticie impediūt op̄atōes
v̄tuosas tāto maḡ dec̄ reges 2 p̄ncipes tales t̄sticias mod̄are
q̄nto decen̄ ē eos extelle m̄ op̄ibz v̄tuos̄. **Capitulu. 9. De h̄ar
passionū quedā sūt maḡ p̄ncipales quedā minus. Ca. 10.**

Sicut enī abant̄ sup̄. xv. v̄tutes quaz̄. m̄. erat̄ p̄nc̄
et octo q̄i anexe sūt n̄t̄ h̄as. xv. passiones enī abant̄ sc̄q̄de
p̄decessor̄ doct̄nā. d̄re possum̄ q̄ sūt. m̄. p̄ncipales ut
sp̄s / timor / gaudiū / 2 t̄sticia. **H**as aut̄ eē maḡ p̄ncipales t̄pli
a via veniū possum̄ / p̄mo ut cōpant̄ ad passiones alias / sc̄do ut
cōpant̄ ad sua obitā ut ad mat̄iā c̄ quā v̄sant̄ / t̄cio ut cōpant̄
ad pot̄ciās aīe ut ad irascē et concupiscibile m̄q̄bz existūt. **P**rima
via sūt patz̄ nā om̄s alie passiones v̄n̄ ordināi ad irascē ut passi
ones sup̄te ī boni ordināi v̄n̄ ad sp̄em 2 gaudiū / sup̄te aut̄em
ī mali ordināi videt̄ ad timorē 2 t̄sticiā / **N**ā passio sup̄ta ī boni
incipit ab amore p̄ea vadit̄ in desiderū et timant̄ in sp̄em dum
bonū illud ē futurū / ultio aut̄ timant̄ in gaudiū 2 delectatōē q̄
bōi ī ē p̄ns et adeptū / **P**̄ uō mali incipit ab odio et p̄cedit̄ ī fugā
ut in abhominatōē et t̄iat̄ in malū si malū ī sit futurū / ultio
aut̄ t̄iat̄ in t̄sticiā si malū ī sit p̄ns 2 iā adeptū / timor. ḡ 2 t̄sticiā
sūt etiā passiones p̄nc̄ q̄ adeas ordināt̄ passioēs sup̄te ī mali
sūt ad sp̄em 2 gaudiū ordināt̄ passiones sup̄te ī boni. **S**ec̄da via
ad investigandū h̄as passioēs eē p̄nc̄ales sum̄ p̄t̄ ex p̄te mat̄ie c̄
q̄ tales passiones versant̄ / **N**ā oīs passio ul̄ sūt̄ ī boni ul̄ ī
mali / **P**̄ uō h̄as ul̄ malū considerari p̄t̄. ul̄ ut fut̄m̄ / ul̄ ut est
iā p̄ns / **S**̄ h̄oc sum̄ h̄nt̄. m̄. h̄ec passiones q̄ debent̄ futurū
ē sp̄s / dep̄nti ē gaudiū / **D**e malo fut̄m̄ ē timor / dep̄nti ē t̄sticiā
Tercio mō h̄ec passioēs sum̄ p̄nt̄ ī sp̄tū pot̄ciāz̄ aīe ut resp̄tū
irascē 2 concupi. in quibz existūt / **D**on̄ ē aut̄ concupiscibile tendē in
bonū 2 malū s̄p̄ se irascē vō ut h̄nt̄ v̄oem ar̄dū / **C**ū ḡ aliq̄
maxie sit bonū nū iā est adeptū c̄ q̄ ē delectatō 2 gaudiū / et

maxie sit malu cu ia est adeptu it qd e dolor et tristitia / Et de
 detractoz et isticia ee pncipales passiones i spem gaudia / spes aut
 et timor sut pncipales passiones i irasce / na cu irasce tendit
 in bonu et malu meo qd e arduu qd tuc maxie i putat bonum
 arduu cu e futurum et sperat / et malu arduu cu e futurum et
 timet / spes et timor sut pncipales passiones i irasce / s cu expassi
 onibus diuisificai heant opa nra / deq nos diliget intende in
 quibz delctemur et tpeam / et q speremz et timeam / Et hoc tato
 magis deq reges et pncipes qto eoz opa sut digniora eo q
 respiciant bonu gentis / quo aut reges et pncipes debite se
 heant it detractoz et isticia et it spem et timore patefom est
 pcepta sup dca. **Capit. 10. Quo passiones alie ad passiones**

Anumabantur sup phabitas reduantur. **Ca. 10.**
 xvii. passiones / videlz / Amor / odium / desiderium / abhoratio /
 detractio / isticia / spes / desperatio / timor / audacia / ira / et
 mansuetudo / Et p qas omes passiones. plius. 2. recti. sex alius
 passiones emiare vide. vidz / zelus / gram / nemesis qd ide e qm
 dignato de spertatibz maloz / iniam / ividia / et erubescencia sine
 ueridia / Sed omes passiones hec reduant ad aliquas p dca p pa
 sionu / qd zelus et gram i ducit ad amore / ueridia ad timore / et
 invidia et inia et nemesis sine indignato de spertatibz maloz
 i ducit ad isticia / Zelus em i ducit ad amore / qd zelus nihil
 aliud e q qda amor intensus ea em q intense diligim / ul se
 corlia ul spualia. si se corlia qd talia cu hnt ab uno / no hnt
 ab alio / io zelus i hox sic diffiniri conuenit qd e amor intensus
 no pates consorcium in amato / Inde g moleuit qd aliq dicit
 zelotipi de psona aliq si noluit mea hre aliq consorcium / In
 tensus g amor cor hui vi ee amor puat et i pphensi. no pa
 ties consorcium in amato / s i bonoz intellectualiu et i ututu si
 sit amor intensus e laudat et qd coris / na nuq qd utuosus eet
 n. ppe n ututes diliget si nollet meis hre consorcium / hui g

plius

no

zelus in bonis **Non**abilium diffinitur. ipso. n. reth. qd est isticia de
huius bonis non quod in se alii sed quod non in se sibi / zelus ergo inducit
ad amorem / sic etiam gratia inducit ad amorem quod ex amore efficitur
aliquis gratia alii / gratia enim ut deca tractat philus et ut est passio
non est aliud quam quidam motus ad proque inclinatus ad ad beneficia con
fendum / zelus ergo et gratia inducit ad amorem / sed veridia inducit
ad timorem / Duplex enim quod timor potest / corruptioes scilicet et inhonoratioes
qui enim expavescat mala corruptiva dicitur timidus / Et qui expa
vescat turpia et inhonorativa dicitur veridus / non est ergo aliud ve
ridia quam timor inhonoratiois vel timor inglorificatiois / In veru
dia erubescere nominari consuevit. quod veridates quibus rubescit
sicut timores palescit / nam ex eo quod aliquis credit se amittere vitam
quod est bonum interius / timet / sed ex eo quod credit se amittere gloriam et hono
re que sunt bona exteriora. veridat. Intimedo ergo sanguis in au
rit ad interiora et membra remanet pallida. quod timor resurgit ex
eo quod aliquis credit se amittere interiora bona / sed cum quod veridat. sangis
fluit ad exteriora et facies appet rubea / Currit ergo sanguis tunc ad ex
teriora quod veridat. resurgit ex eo quod quod credit se amittere exteriora bona.
Duplex est ergo timor. Unus amittendi vitam et bona interiora proque quis
palescit / et alius amittendi gloriam et honorem que sunt bona exteriora
proque quis rubescit / timor ergo corruptivus et amittendi bona interi
ora. quod non habet speciale nomen retinet sibi nomen tunc et dicitur timor.
Et timor amittendi gloriam et honorem habet speciale nomen et dicitur ve
ridia vel erubescencia / veridat. ergo quidam timor est. et inducit
ad timorem. **Diso** quo zelus et gratia reducit ad amorem et quomodo
veridat. inducit ad timorem / **Potesat** vide quo invidia et ira et ne
mesis sive indignatio reducant ad isticia / **Sciend** est ergo hic tres
esse species isticie / nam aliquis istici potest vel de malo altius vel de bono.
Si istat de bono malo et maxime credit ipsum indignum pati illud
malum sic est ira. na ut. n. reth. Si ira non est quod isticia
quodam super appetenti malo corruptivo vel constatuo eius que indignum
est sortiri malum. **Si** vero sit isticia non de malo altius sed de bono

hoc potest esse duplex: ut de bono fieri se et sic est invidia / nam invidia ut
 dicitur 2° recte inquit est aliud quam invidia quodam super appeti ratione aliquo
 bonorum esse siles non ut ad sibi fieri propter illos / Invidia enim est appetenti
 bono alio non quod ipse non habet illud bonum sed quod alii cui invidet potest
 bono illo et potissime est invidia esse siles ut figuli invidet figulis
 et fabri fabris et sic de aliis / Si vero sit invidia de bono alio non
 quocumque modo sed ut habet indignum ab eo sic est nemesis ut indignatio
 nam sicut philosophus in recte nemesis ut indignatio est tristari de eo quod indignum
 ut bene prospiciat / Si ergo omnes hec passiones diversificare sunt operibus
 magis deus nos omnes eas cognoscere et tanto magis hoc deus reges et
 principes quanto habere debet operibus maxime excellentes. *Capitulum III*
Capitulum XI *Quae praecipue passionum sunt laudabiles et quae vituperabiles*
et quomodo reges et principes ad illas debeant se habere

Praecipue passionum quaedam esse laudabiles ut magna verecundia / nam
 verecundia sicut philosophus hic non sit virtus est tamen laudabilis passio / sic
 etiam gratia et nemesis laudabiles passiones esse videntur / Quaedam
 autem sunt vituperabiles ut invidia et etiam odium vituperabile est nisi sit vi
 ciorum. *Aliae autem passiones videntur se habere ad utrumque quod possunt esse*
laudabiles et vituperabiles. Est enim diligenter ad utrumque quod semper in moribus
laudantur media et vituperantur extrema / passiones ergo ille quod vult de se
esse laudabilis importat utrumque medium ut verecundus medium est inter superbum
et invereendum / nam qui de omnibus verecundatur dicitur esse superbus qui autem
de nullo verecundatur dicitur esse invereendus / nullus autem horum est laudabilis.
qui vero medio modo se habet ut qui verecundatur ut dicitur et non verecundatur ut
non debet dicitur verecundus et est laudabilis / sic etiam magna est media inter cru
delitatem et molliam / nam qui nulli compatitur est crudelis / qui omnibus com
patitur est mollis et muliebris / qui vero compatitur indignis patientibus
tenet medium et laudatur et dicitur misericors / Sic etiam nemesis est media
inter invidiam et placiditatem / nam invidiosus de omnibus prosperitatibus dolet.
placidus autem ut oppositum invidiosus de omnibus prosperitatibus gaudet / nemeticus
tenet medium quod gaudet de prosperitatibus bonorum et dolet de prosperitatibus
malorum / sic etiam gratia ut est quod laudabile media inter superfluum et diminutum.

nam qui omnib[us] e[st] gr[ati]osus tam dignis q[ua]m indignis vitupa[re] e[st] qui aut
nulli e[st] gr[ati]osus. etiam vitupa[re] d[icitur]. **E**t qui e[st] gr[ati]osus dignis et non
indignis sic tenet medi[um] et laudatur / **p**assiones q[ui] lauda[re] les
tenet medi[um] / **v**itupa[re] les v[er]o tenet ext[er]m[um] / **n**am invidia ext[er]m[um] tenet
q[ui] de om[n]i p[ro]p[ri]etate dolet / **s**ic et odium ut e[st] vitupa[re] les ext[er]m[um] tenet
passiones v[er]o q[ui] se h[ab]ent ad ut[er]q[ue] et p[oss]unt ee[re] lauda[re] les et vitupa[re] les ut
sunt vitupa[re] les tenet ext[er]m[um] ut sunt lauda[re] les tenet medi[um] **H**is
v[er]is vidend[um] e[st] quod reges et p[ri]ncipes ad has passiones se h[ab]ere
debeant / **n**am gr[ati]am et misericordiam ut sunt passiones lauda[re] les imitari
debet. **S**ed em[er] eos ee[re] gr[ati]osos et misericordes / **i**psi em[er] maxime ee[re] d[omi]ni
debiti distributores bonor[um] et malor[um] s[un]t beneficior[um] et penar[um] / **b**e
neficia em[er] t[ame]n v[er]e distribuunt q[ui] reges et p[ri]ncipes et h[ic] quor[um] e[st]
talita distribuere bonis et dignis s[un]t debite gr[ati]osi / mala aut[em] p[er]ne h[ic]
debite infligunt q[ui] semp[er] indigne patientibus adimam commoventur
Veridia aut[em] et nemesis h[ic] videat[ur] ee[re] lauda[re] les pa[re]ntes n[on] t[ame]n s[un]t
et p[ro]p[ri]etate m[er]ito attribuende s[un]t regibus et p[ri]ncipib[us] / **n**o em[er] d[omi]ni
reges veridos ee[re] / **q**uod n[on] d[omi]ni eos talia op[er]a v[er]i veridai possit
pot[est] q[ui] dr. m[er]ito. eth. q[ui] laudant iuvenes veridos / senem autem
nullus v[er]iq[ue] laudabit si veridus sit / **q**uod n[on] estimat ip[s]um opte
op[er]a in quib[us] e[st] veridia / **S**ic etiam ibidem d[icitur] q[ui] studiosi n[on] e[st]
veridai q[ui] veridia e[st] m[er]ito eius aut[em] n[on] e[st] p[ro]p[ri]a op[er]a / **q**uod
si d[omi]ni reges ee[re] studiosos et ee[re] senes moribus n[on] d[omi]ni eos veru
dai v[er]i exsuppone / **n**am si contingeret eos op[er]a turpia veridari
deirent / **n**emesis aut[em] n[on] multu[m] v[er]i ee[re] lauda[re] les n[on] multu[m] lauda[re]
qui nimis indigna[re] desperita[re] malor[um] / **n**am mali n[on] possit
posside[re] maxima bona aut[em] s[un]t v[er]tutes / **s**ed forte p[oss]unt possidere
bona media ut bona minima aut[em] s[un]t bona ext[er]iora / **t**alia aut[em]
q[ui] minima s[un]t m[er]ito bonor[um] n[on] multu[m] curand[um] e[st] si possidentur
amalis du[m] t[ame]n h[ic] accidat sine culpa ip[s]a / **n**am si alicui[us] ee[re] h[ic]
bona dispensat n[on] d[omi]ni ea t[ame]n ee[re] indignis s[ed] dignis / **R**eges
q[ui] et p[ri]ncipes in t[ame]n d[omi]ni ee[re] mansueti et indigni debet dep[re]cari

spiritate maloz ne indignis distribuatur sua bona / sic etiam ergo se h're
 debet adp'dcas passiones q' vni ee laudales. Invidia aut q'
 e vitupal'is passio penitus effuge dnt et etia adiu n' eet vicoz
 na vicia sut odienda et sut p'vib' extirpanda. In alijs autem
 passionib' que pnt ee laudales et vitupales debite se h'ebut si sunt
 ornat' virtutib' de quib' sup fecim' mentione / na p'vitate mansuetu
 dms debite se h'ebut circa iram et suu oppo' / na ille dr esse
 mansuet' qui irascit' ut dz et qm' debz et quo debz / p'for'nes vo
 debite se h'ebut c' audacia et timore / na ille e fort' qui audet
 audenda / et timet timenda / p'magnam' et humil' b'n se ha
 bebnt c' spem et desparatione / na magnanimitas r'p'mit desparoez
 ne r'trahant' ab omib' audis p'p' difficultate / humilitas vo
 modabit spem ne nimis se ingerat ad illa p'p' bonit' et delicta
 coez que e meis / p' alias vo virtutes exotes in g'cupi' b'n se ha
 bebnt c' g'cupi' passiones ut amet et desident amada et
 desidanda et abhorent' abhoranda / detent' et c'ntent' ut e
 delictand' et t'rand' et ad her oia se h'ebnt ut requirit ordo
 et regla r'omib'. Her g' adp'ns de passionib' sufficiat q' si quid
 e hic dimissu' infra diffusius tractabit' / Niget em' in trio
 de timore et amore et de alijs ut rei g'gencia postulabit' ibi
 em' ondem' quo reges se h're debeant ut ap'lis timeantur
 et quo ut ament' et quo debet ee misericordes et quomo
 zelatim' / na multa q' hic vlt' tradita sut ibi p'ticulariter
 ondem'.

Incipiunt Capitula q'ite partis p'mi libri. De Regimine
 principum. Capitu' p'mum

1. Qui sut mores iuveniu' laudales et quo reges et p'ncipes
 admores illos debeant se h're. Capitu' secundum
2. Qui mores iuveniu' sut vitupales et quo reges et p'ncipes ad
 quos mores deant se h'ebere. Capitu' tertium
3. Qui mores seniu' sut vitupales et quo reges et p'ncipes vitae
 deant d'cos mores.